

Høring av statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet og statlige planretningslinjer for klima og energi

Oversikt over hvilke av fylkeskommunens innspill som er imøtekommet

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet	
Fylkesutvalget stiller seg positivt til at de nye statlige planretningslinjene favner bredere tematisk.	
Fylkesutvalget støtter generelt en differensiering av retningslinjene, men synes at den foreslåtte soneinndelingen, som danner grunnlag for differensieringen, bør bearbeides videre. Departementet bør vurdere å omarbeide soneinndelingen og avgrensningskriteriene som ligger til grunn, og sende dem på en ny høring. Alternativt kan departementet vurdere å overlate soneinndelingen til fylkeskommunene gjennom regionale planer. Hvis ikke departementet velger å gjøre noe av dette må Lindesnes kommune flyttes til kategorien «regioner med større byer».	Fylkeskommunens innspill er ikke imøtekommet. KDD har kun foretatt én minimal endring, og det er at Larvik er tatt inn som kommune i regioner med større byer.
Fylkesutvalget mener at de nasjonale rammene for langsiktig bærekraftig forvaltning av natur fremstår som utydelig i høringsforslaget, sett i lys av Norges forpliktelser på naturområdet. Retningslinjene gir lite rammer og veiledning for hvordan naturmangfoldet skal sikres.	(se kommentarer lenger nede her i tabellen)
For øvrig har fylkesutvalget følgende innspill: Formuleringene som gjelder jordvern i retningslinje 3.9 er for svake i lys av innskjerpede nasjonale mål. Det bør presiseres at omdisponering av dyrka jord ikke bare skal «reduseres», men «minimeres».	Innspillet er imøtekommet.
Ambisjonene knyttet til tap av leveområder for villrein er for svake i lys av Norges forpliktelser gjennom blant annet Bern-konvensjonen, og den nye stortingsmeldingen om villrein. I retningslinje 3.8 bør formuleringen «i særlig grad» tas ut, og setningen endres til	Retningslinje 3.8 er endret og omformulert med en strengere formulering enn i høringsforslaget: «Arealplanleggingen skal

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
«Fylkeskommuner og kommuner skal i sin arealplanlegging ta nødvendige hensyn slik at villreinområder <i>ikke forringes eller går tapt</i> gjennom arealendringer og nedbygging.»	bidra til å nå målet om en helhetlig og restriktiv arealforvaltning i villreinfeltet. Dette innebærer at det skal være en høy terskel for inngrep i villreinens leveområder.»
For å styrke folkehelseperspektivet som tema foreslås det en egen retningslinje om friluftsliv med følgende formulering: <i>«Viktige arealer for nærfriluftsliv, rekreasjon og fysisk aktivitet skal ivaretas og videreutvikles for å legge til rette for bedre fysisk og psykisk helse i befolkningen. Ved omdisponering skal det sikres gode erstatningsarealer av tilsvarende eller bedre kvalitet. Ved transformasjon og omregulering av bebygde områder skal det alltid vurderes hvordan manglende grøntstruktur kan gjenopprettes og videreutvikles.»</i>	Innspillet er ikke imøtekommet.
Med tanke på den økende betydningen av samfunnssikkerhet, beredskap og naturfare bør retningslinjen om dette omformuleres med en sterkere «skal»-formulering: «For å imøtekomme klimaendringer og ekstremvær <i>skal</i> større utbygginger i områder med dårlige grunnforhold og/eller flom- og skredfare unngås.»	Innspillet er ikke imøtekommet.
I retningslinje 5.1 bør det presiseres at det også i mindre tettsteder legges til rette for at flest mulig av dagens turer kan skje til fots eller med sykkel.	Innspillet er ikke imøtekommet.
Fylkesutvalget ber Kommunal- og distriktsdepartementet om å nyttiggjøre seg øvrige konkrete innspill slik de framkommer i dette saksframlegget under avsnittet «Vurderinger».: Fylkeskommunedirektøren mener generelt at de to største endringene i de nye statlige planretningslinjene, det vil si den tematiske utvidelsen og differensieringen i soner, er gode grep. Samtidig virker grunnlaget for differensieringen ikke godt nok gjennomarbeidet. Det samme mener fylkeskommunedirektøren kan sies også om høringsforslaget i sin helhet. Når det gjelder bruken av «skal» og «bør», så mener fylkeskommunedirektøren at det er positivt at retningslinjene gir tydelige styringssignaler gjennom «skal»-formuleringer på	

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
sentrale temaer. Samtidig benyttes «bør»-formuleringer på enkelte steder der fylkeskommunedirektøren ville forventet sterkere føringer, med tanke på gjeldende nasjonale og internasjonale føringer. Det innledende kapitlet om formålet med de statlige retningslinjene er utvidet i forhold til tilsvarende kapitler i dagens retningslinjer. Kapitlet er bra og tydelig skrevet og gir nyttige presiseringer om hva retningslinjene skal bidra til å oppnå.	
Kapittel 2 om virkeområdet må sees i sammenheng med den foreslåtte konkrete soneinndelingen. Denne delen av retningslinjene mener fylkeskommunedirektøren at det bør arbeides videre med. Begrepsbruken for de kommunene som ikke faller under kategorien «regioner med større byer» varierer. Disse betegnes enten som «distriktskommuner med lavt utbyggingspress», «regioner med mindre tettsteder og spredtbygde strøk» eller «regioner med små og mellomstore byer, bygdebyer og småsentre». Dette mener fylkeskommunedirektøren kan bidra til uklarhet hva som egentlig kjennetegner denne kategorien.	Innspillene er ikke imøtekommet. Det brukes fortsatt ulike begrep i de endelig fastsatte planretningslinjene.
Fylkeskommunedirektøren stiller spørsmålstegn ved om det er et godt grep at kommunene som helhet er delt inn i en bestemt kategori. På den ene siden består alle de fem kommunene i Agder, som departementet foreslår skal være i kategorien «regioner med større byer», også av områder som har spredt bebyggelse og lavt utbyggingspress. På den annen side er en av de største bykommunene i Agder, Lindesnes kommune, plassert i kategorien «distriktskommuner». Spesielt etter åpningen av nye E39 virker dette ulogisk. Med tanke på at Iveland kommune og Birkenes kommune er med i pågående forhandlinger om byvekstavgift for kristiansandsregionen kunne en argumentere for at også disse bør tas inn under kategorien «regioner med større byer», siden byvekstavgift er brukt som et kriterium for soneinndelingen.	Innspillene er ikke imøtekommet.

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
Fylkeskommunedirektøren mener at departementet bør vurdere å omarbeide soneinndelingen med avgrensningskriteriene som ligger til grunn, og sende dem på en ny høring. I den forbindelse bør departementet blant annet vurdere at ulike deler av kommunene kan falle under ulike kategorier, ved at en for eksempel bruker grunnkretser istedenfor kommunegrenser. Alternativt kan departementet vurdere at det ikke blir noen konkret soneinndeling i det hele tatt i de statlige planretningslinjene, men at dette overlates til fylkeskommunene å avgjøre dette gjennom regionale planer. Flere fylkeskommuner har gjennom sine egne regionale planer allerede foretatt vurderinger knyttet til hvilke kommuner som er del av en byregion. Det gjelder også Agder fylkeskommune som har regionale areal- og transportplaner for henholdsvis arendalsregionen og kristiansandsregionen. Hvis departementet likevel velger å fastholde ved sin foreslåtte tilnærming for soneinndelingen mener fylkeskommunedirektøren at Lindesnes kommune må flyttes til kategorien «regioner med større byer».	
De konkrete retningslinjene i kapitlene 3 til 7 vurderer fylkeskommunedirektøren slik: 3.1: Samordnet areal- og transportplanlegging: Hensynet til klima er en av de viktigste begrunnelsene for samordnet areal og transportplanlegging. Derfor bør reduksjon av klimagassutslipp også tas inn i første setning her, slik at formuleringen blir: «Utbyggingsmønster og transportsystem må samordnes for å oppnå løsninger som er arealeffektive, begrenser transportbehovet og klimagassutslipp, og legger til rette for sykkel, gange og kollektivtransport.»	Innspillet er ikke imøtekommet.

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
3.2 Sentrumsutvikling: Retningslinjen inneholder gode og tydelige formuleringer som samsvarer godt med formålet i Agder fylkeskommunes nye regionale plan for senterstruktur og handel, som er under utarbeidelse. Det kan imidlertid med fordel komme tydeligere frem at sentrumsutvikling også er viktig med tanke på å skape grønne arealer for fysisk helsefremmende aktivitet. Fylkeskommunedirektøren foreslår en tilføyelse om dette i første setning her, slik at formuleringen blir: «I byer og tettsteder skal boliger, næringsvirksomhet, arbeidsplasser, handel- og tjenestetilbud lokaliseres slik at de bidrar til å styrke stedenes kvalitet, skaper møteplasser og grøntarealer for opphold og fysisk aktivitet, bygger opp under sentrumsfunksjonene og legger til rette for redusert transportbehov.»	Innspillet er delvis imøtekommet ved at begrepet «friområder» er tatt inn i retningslinjen.
3.5 Fritidsboliger: Fylkeskommunedirektøren er positiv til at fritidsboliger er tema i planretningslinjene. Med bakgrunn i de klima- og miljøutfordringene som vi står overfor bør det legges opp til en restriktiv og effektiv arealutnyttelse for fritidsboliger. Der det skal bygges fritidsbolig bør sambruk vurderes, og konkret bør det tas inn noe om å se på muligheter for utleiekonsepter, hotell, og leiligheter.	Innspillet er ikke imøtekommet.
I setning nr. 2 bør formuleringen endres til «skal», slik at setningen blir: «I fjell og utmark skal fritidsboligområder avgrenses mot sammenhengende natur-, villrein- og friluftsområder, kulturmiljøer, og viktige områder for landbruk, reindrift og andre næringer.» Spesielt i fjellområder er det uheldig når fritidsboligområder ikke er avgrenset mot sårbare natur- og villreinområder.	Innspillet er ikke imøtekommet.
Etter setning nr. 3 om vurdering av landskapspåvirkning bør det suppleres med en ny setning: «Virkningen på villrein, som følge av utbygging og økt ferdsel, skal utredes og minimeres.» Det bør videre vurderes å gi føringer for krav om sti- og løypeplaner for å kanalisere ferdsel bort fra viktige områder for villrein og annet naturmangfold.	Innspillet er ikke imøtekommet.
3.6 Næring og industri: Fylkeskommunedirektøren er positiv til at planretningslinjen omhandler nærings- og industrivirksomheters arealbehov. I den sammenheng ville det være en fordel å tilføye en setning om at det er viktig å sikre tilgjengelige havneområder.	Innspillet er ikke imøtekommet.

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
3.8 Villrein: Fylkeskommunedirektøren er positivt til at villrein er kommet inn som eget tema i de statlige planretningslinjene. Formuleringen virker imidlertid svak og vil etter fylkeskommunedirektørens vurdering ikke være tilstrekkelig for å styrke ivaretagelse av villreinens leveområde. Fylkeskommunedirektøren mener at formuleringen «i særlig grad» må tas ut. Den kan åpne for at hensyn til villrein taper mot andre hensyn i planleggingen. Den strider også mot setningen i formålet til disse planretningslinjene om at planleggingen skal bidra til å hindre at villreinområder bygges ned. I ny stortingsmeldingen om villrein setter regjeringen mål om å minst opprettholde det leveområdet som villreinen har i dag. Villreinstammene i Norge har status som nær truet, og er allerede under sterkt press både fra sykdom, klimaendringer og fra menneskelig utbygging og ferdsel på flere og flere steder. Setningen bør derfor endres til «Fylkeskommuner og kommuner skal i sin arealplanlegging ta nødvendige hensyn slik at villreinområder ikke forringes eller går tapt gjennom arealendringer og nedbygging.»	Innspillet er imøtekommet. Innspillet er delvis imøtekommet. Retningslinje 3.8 er endret og omformulert med en strengere formulering enn i høringsforslaget: «Arealplanleggingen skal bidra til å nå målet om en helhetlig og restriktiv arealforvaltning i villrein fjellet. Dette innebærer at det skal være en høy terskel for inngrep i villreinens leveområder.»
3.9 Jordvern: Med tanke på at nasjonale jordvernmål er skjerpet inn i flere omganger de siste årene kan formuleringen om at omdisponering av dyrka jord skal «reduseres» virke noe svak. Fylkeskommunedirektøren mener at formuleringen bør endres til at omdisponering av dyrka jord enten skal «unngås» eller «minimeres». Dette vil også være i tråd med Agder sin politisk vedtatte landbruksstrategi 2022-2024 der «minimere nedbygging av dyrka jord» er en prioritert strategi. Fylkeskommunedirektøren anbefaler i tillegg at følgende setning tas inn i retningslinjen: «Når omdisponering av dyrka jord ikke kan unngås bør flytting av matjord og gjenbruk i jordbruksproduksjon alltid vurderes som avbøtende tiltak.»	Innspillet er imøtekommet. Innspillet er delvis imøtekommet.
3.10 Klima, naturmangfold og friluftsliv: Fylkeskommunedirektøren mener at det bør være en egen retningslinje for friluftsliv og fysisk aktivitet med denne formuleringen: «Viktige arealer for nærfriluftsliv, rekreasjon og fysisk aktivitet skal ivaretas og videreutvikles for å legge til rette for bedre fysisk og psykisk helse i befolkningen. Ved omdisponering skal det sikres gode erstatningsarealer av tilsvarende eller bedre kvalitet. Ved transformasjon og	Innspillet er ikke imøtekommet.

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
omregulering av bebygde områder skal det alltid vurderes hvordan manglende grøntstruktur kan gjenopprettes og videreutvikles.»	
3.11 Samfunnssikkerhet, beredskap og naturfare: Fylkeskommunedirektøren mener at samfunnssikkerhet, beredskap og naturfare er et svært viktig tema. For å minimere risikoen for tap av menneskeliv og store materielle ødeleggelser bør siste setning endres fra bør til skal: «For å imøtekomme klimaendringer og ekstremvær skal større utbygginger i områder med dårlige grunnforhold og/eller flom- og skredfare unngås.»	Innspillet er ikke imøtekommet.
3.12 Trafikksikkerhet: Det er bra at retningslinjen nevner gående og syklende spesielt, samt trygge skoleveier, men slik det er skrevet kan det tolkes som at trafikksikkerheten for alle andre trafikanter ikke skal ivaretas. Fylkeskommunedirektøren antar at dette ikke var meningen og anbefaler derfor at setningen endres til: «Planlegging skal ivareta trafikksikkerhet for alle trafikanter. Spesielt oppmerksomhet skal vies trafikksikkerheten for gående og syklende, og særskilt sikre trygg skolevei.»	Innspillet er imøtekommet med en litt annen formulering enn det fylkeskommunen har foreslått, men helt i tråd med det som var meningen.
3.13: Kulturmiljø og 3.14 Stedstilpasning og arkitektonisk kvalitet: Det er bra at kulturmiljø er tatt inn og styrket som eget tema, ikke bare i disse to retningslinjene, men i tillegg flere andre steder i dokumentet.	
5. Retningslinjer for regioner med mindre tettsteder og spredtbygde strøk: Dette avsnittet kan med fordel suppleres med hvordan mindre tettsteder og spredtbygde strøk kan bidra til å oppnå formålet med planretningslinjene. Blant annet bør det også i mindre tettsteder legges til rette for flest mulig av dagens turer kan skje til fots eller med sykkel. Samtidig er det bra at det også for mindre tettsteder og spredtbygde strøk er foreslått en sterk føring om at lokalisering av handels- og tjenestevirksomhet skal bidra til å styrke sentrumsområder. Dette samsvarer godt med Agder fylkeskommune sin nye plan for senterstruktur og handel som er under utarbeidelse.	Innspillet er ikke imøtekommet.
6. Retningslinjer for beslutningsunderlaget: I retningslinje 6.2 om krav til utredning ved behov for økt transportkapasitet bør departementet vurdere å tydeliggjøre på hvilket plannivå dette skal skje.	Innspillet er ikke imøtekommet.

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
Det er bra at arealregnskap er tatt inn som et eget punkt i retningslinje 6.3. Med tanke på at Agder fylkeskommune har tatt en aktiv rolle her savner fylkeskommunedirektøren imidlertid det regionale perspektivet og fylkeskommunens rolle.	Innspillet er ikke imøtekommet.
Det er bra at det er tatt inn en egen retningslinje (6.4) om at kommunene bør vurdere tidligere vedtatte arealplaner på nytt (også kjent under begrepet «planvask»). Dette er anbefalt som viktig tiltak i flere rapporter og utredninger de siste årene.	
Det er positivt at det er tatt inn en retningslinje om at det bør utarbeides boligbehovsanalyser på regionalt nivå, for å bidra til tilstrekkelig og variert boligbygging i et regionalt perspektiv (retningslinje 6.6).	

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
Statlige planretningslinjer klima og energi	
Fylkesutvalget stiller seg positivt til forslaget til nye statlige planretningslinjene for klima og energi. De dekker temaene klima, natur, energi og sirkulær økonomi i en god sammenheng.	
Fylkesutvalget anbefaler at de statlige planretningslinjer for klima og energi harmoniseres med de statlig planretningslinjer for arealbruk og mobilitet. Dette vil sikre hensynet til klima og natur i all planlegging.	Innspillet er imøtekommet.
Fylkesutvalget er positiv til at staten har økt bidraget til kunnskapsgrunnlag og veiledning.	
Fylkesutvalget foreslår følgende endringer: Fylkeskommunens rolle som regional myndighet bør tydeliggjøres og omfatte dagens praksis.	Innspillet er i stor grad imøtekommet.
Retningslinjer for klima- og energiarbeidet i kommunenes virksomhet bør også omfatte fylkeskommunal virksomhet.	Innspillet er imøtekommet.
Det bør følge økonomiske ressurser med slik at kommunene kan følge opp nye pålagte oppgaver gitt i retningslinjene.	Innspillet ser foreløpig ikke ut til å være imøtekommet, men noe dekkes gjennom tilskuddssøknader fra andre offentlige instanser.
Retningslinjene bør tydeliggjøre at tilrettelegging for industriell symbiose bør inkluderes i både kommuneplanens samfunns- og arealdel.	Innspillet er delvis imøtekommet. Det står i retningslinjene at kommunen og fylkeskommunen er oppfordret til samarbeid med andre aktører som renovasjon og ombruk i sammenheng med grønn omstilling, lavutslippssamfunn og sirkulær økonomi.
Elektrifisering vil kreve en vesentlig økning av energiproduksjon i Norge og retningslinjene bør omtale hvordan kommunene kan forholde seg til dette.	Innspillet er imøtekommet. Det står i retningslinjene at kommunene skal legge til rette for fornybar

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
	energi-produksjon/-tiltak ved større utbyggingsområder og i ta bruk «grå» arealer til dette.
Fylkesutvalget ber Kommunal- og distriktsdepartementet om å nyttiggjøre seg øvrige konkrete innspill slik de framkommer i dette saksframlegget under avsnittet «Vurderinger». Fylkeskommunedirektøren mener at høringsforslaget er godt gjennomarbeidet. Spesielt gjelder dette sammenhengen mellom ressursutnyttelse, klimahensyn, natur og energi. Fylkeskommunen som regional samfunnsutvikler for å nå klimamålene, vil gjennom disse retningslinjene bli enklere, og bidra til å gjennomføre målene i Regionplan Agder 2030. De vil også bidra til en likere praksis og likebehandling i kommunene. Det innledende kapittelet om formål til planretningslinjene har klare forventninger til nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå, og oppsummerer på en god måte hvordan retningslinjene skal bidra.	
Fylkeskommunedirektøren mener det er positivt at retningslinjene gir tydelige styringssignaler gjennom «skal»-formuleringer, og anbefaler at dette blir gjennomgående i hele dokumentet.	Innspillet er imøtekommet.
Forslaget om statlig planretningslinjer for klima og energi anbefales å samordnes med de statlige planretningslinjene for arealbruk og mobilitet. Det er kun i forslaget til nye statlig retningslinjene for arealbruk og mobilitet det er henvist til planretningslinjene for klima og energi, under pkt 6.5 «beslutningsgrunnlaget for mål, tiltak og virkemidler	Innspillet er imøtekommet.

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
fastsatt av kommunene». Fylkeskommunedirektøren foreslår en harmonisering. Eksempelvis kan de henvise til hverandre under generelle retningslinjer. Slik vil det komme tydeligere frem hvordan disse to ulike planretningslinjene vil utfylle hverandre.	
<u>Fylkeskommunens rolle</u> Retningslinjenes kapittel 2 til 4 er tydelig på ansvar, krav og rolleforståelse mellom de ulike forvaltningsnivåene. Under kapittel 3, generelle retningslinjer, legges det føringer for hvordan planlegging og enkeltvedtak på tvers av forvaltningsnivåer etter plan- og bygningsloven og annen lovgivning skal legge til rette for effektiv og fleksibel energibruk, sirkulær økonomi, arealbruk og løsninger som reduserer klimagassutslipp, og at samfunnet og økosystemene forberedes på og tilpasses et klima i endring. Fylkeskommunedirektøren anbefaler at retningslinjene for klima- og energiarbeid i kommunens virksomhet også bør omfatte fylkeskommunal drift og virksomhet.	Innspillet er imøtekommet.
Staten er foreslått å få et større ansvar og rolle for kunnskapsgrunnlag og veiledning mot fylkeskommunene og kommunene. Nye retningslinjer er dermed styrket gjennom resultatene i evaluering fra Miljødirektoratet. Fylkeskommunedirektøren er positiv til statens økte bidrag. Rent konkret vil klimaregnskap for både de direkte utslippene, klimaregnskap for skog og arealbrukssektoren, og energiregnskap lette arbeidet for kommunene. I forslaget er framskrivninger for framtidige klimagassutslipp tatt ut og dette er bra ettersom dette er krevende for kommuner å gjennomføre uten konsulenthjelp, eller en egen analyseavdeling.	
Staten gis omfattende oppgaver gjennom punktene 4.1 a) til h). Fylkeskommunedirektøren mener kunnskapsgrunnlaget som staten skal produsere, skal brukes aktivt av fylkeskommunen i den regionale planleggingen og i den videre veiledning mot kommunene.	

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
Gjennom plan- og bygningsloven har fylkeskommunene et veiledningsansvar ovenfor kommunene. Fylkeskommunedirektøren mener at fylkeskommunens rolle er noe underkommunisert i forslaget og bør kommer tydeligere fram. Det ville ha forsterket arbeidet fylkeskommunene allerede gjør i dag. Agder fylkeskommune bidrar godt til samlet kunnskapsgrunnlag og veiledning av kommunene. Klimapartnere Agder og Agdertall.no er gode eksempler på samarbeid mellom fylkeskommunen, offentlig etater og private som er til god hjelp for kommunene. Dersom føringene for målsetting, tiltak, kunnskapsinnhenting og oversikten kommunene skal ha blir pålagte, vil dette trolig kreve ytterligere ressurser fra kommunene enn i dag. Med begrensede ressurser i flere kommuner på Agder, er fylkeskommunedirektøren bekymret for at dette kan bli vanskelig å følge opp. Med flere pålagte oppgaver bør det følge med ressurser til kommunene slik at de kan gjennomføre oppgavene.	Fylkeskommunens rolle er fremhevet bedre. Innspillet om flere ressurser til kommunene ser foreløpig ikke ut til å være imøtekommet, men noe dekkes gjennom tilskuddssøknader fra andre offentlige instanser.
<u>Naturmangfold</u> Under formålets bokstav b) står det at «naturmangfold skal sikres for dagens og fremtidig generasjoner». Videre fastslås det at natur skal ha høy prioritet i sektorenes arbeid og karbonrike arealer skal unngås nedbygd. Dette er gode grep i retningslinjene, men fylkeskommunedirektøren savner en veiledning på hvordan naturmangfoldet skal sikres. Et viktig verktøy i dette arbeidet er areal- og naturregnskap. Under kap. 4.3 c) står det at «areal- og naturregnskap som verktøy bør vurderes». Agder fylkeskommune har utviklet arealregnskap for kommunene i Agder. Dette er et godt utgangspunkt for å vurdere arealbruken ved rullering av kommuneplanens arealdel. Flere andre fylkeskommuner er også i gang med dette arbeidet. Det arbeides også med utvikling av naturregnskap. Ettersom planretningslinjene skal være fremtidsrettet og stå seg over tid, anbefaler fylkeskommunedirektøren en sterkere føring for bruken av natur- og arealregnskap.	Innspillet er ivaretatt i ny retningslinje 4.3 bokstav f), dog ikke med en «skal»-formulering.

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
Det foreslås derfor at bør endres til skal i setning 4.3 c om areal og naturregnskap: «areal- og naturregnskap som verktøy skal vurderes».	
<u>Energi og industriell symbiose</u> Fylkeskommunedirektøren mener at retningslinjene setter viktig og riktig søkelys på sammenhengen mellom klimamål, energieffektivisering og energifleksibilitet. Styrking av kompetanseheving og veiledning fra staten kan gjøre fylkeskommuner, kommuner og andre aktører i stand til å imøtekomme økt energibehov helt eller delvis ved hjelp av effektivisering og fleksibilitet. Dette mener fylkeskommunedirektøren kan medføre positiv effekt på forsyningssikkerhet, bedre robusthet overfor krig og kriser, samt redusere tap av natur og naturmangfold forbundet med økt produksjon av fornybar energi og utbygging av infrastruktur. I forslag til revidert Regionplan Agder 2030 med regionale planstrategi legges det opp til å utarbeide en regional plan for grønn industri og energi. De statlige planretningslinjene, sammen med Statens satsingsprosjekt Grønt industriløft, vil derfor være høyaktuelle i forbindelse med planprosessen. Konkrete innspill: Fylkeskommunedirektøren anbefaler at retningslinjene tydeliggjør tilrettelegging for industriell symbiose i både kommuneplanens samfunns- og arealdel. Kommunene kan fremme sirkulær økonomi og industriell symbiose ved å tilrettelegge for ressursutveksling mellom bedrifter. Integrering av disse prinsippene i kommuneplanen kan bidra til et sterkere og mer bærekraftig næringsliv.	Innspillet er delvis imøtekommet. Det står i retningslinjene at kommunen og fylkeskommunen er oppfordret til samarbeid med andre aktører som renovasjon og ombruk i sammenheng med grønn omstilling, lavutslippssamfunn og sirkulær økonomi.
Elektrifiseringen av blant annet transportsektoren (og andre samfunnsområder) vil kreve en vesentlig økning i energiproduksjon i Norge. Planretningslinjene bør ta høyde for hvordan kommunene skal forholde seg til dette.	Innspillet er imøtekommet. Det er presisert at statlige, regionale og kommunale organer skal legge til rette for utbygging av fornybar energi og muligheter for lokal energiproduksjon.

Fylkeskommunens innspill Svart=ingen endringsforslag Grønn=imøtekommet Oransje=delvis imøtekommet Rød=ikke imøtekommet	Kommentarer
Retningslinje 4.2 I) omhandler tilrettelegging av fornybar energiproduksjon og arealbehov for vindkraft og solkraft. Sol- og vindkraft er begge viktige fornybare energikilder som det er nødvendig å avklare arealbehov til. Fylkeskommunedirektøren mener at når det gjelder energiproduksjon, bør retningslinjen også omfatte fossilfri energiproduksjon i tillegg til fornybar energi.	Innspillet er ikke imøtekommet.
Kjernekraft som mulig energikilde er blitt aktualisert. Her mener fylkeskommunedirektøren at staten bør ta en rolle for å undersøke og samle et nasjonalt kunnskapsgrunnlag.	Innspillet er ikke imøtekommet. Kjernekraft er ikke nevnt i planretningslinjene.
<u>Kulturmiljø</u> Fylkeskommunedirektøren mener at retningslinje 4.3 e- f) er treffende. I et klima- og miljøperspektiv retter Riksantikvarens strategi og faglige anbefalinger for by og tettstedsutvikling oppmerksomheten mot klimagevinsten ved å ta vare på eksisterende bebyggelse. Bygg- og anleggsbransjen står for hele 40% av verdens klimagassutslipp, og riving og nybygg står for hele 80% av disse utslippene. Skal klimamålene nås må man fremover legge enda større vekt på istandsetting, transformasjon og ombygging fremfor rivning og gjenoppbygging.	Innspillet er delvis imøtekommet ved at sirkulærøkonomien er styrket i retningslinjene.
<u>Retningslinjer for klimatilpasning</u> Fylkeskommunedirektøren støtter vurderingen om å videreføre kapittelet om klimatilpasning uten endringer, men foreslår å flytte kapittel 5.3 om planprosess og beslutningsgrunnlag til kapittel 3 Generelle retningslinjer. Bakgrunnen for dette er at klimatilpasning har en sammenheng med klimagassutslipp, og disse to er definert under temaet klimahensyn i plan og bygningsloven. Både klimahensyn og energiplanlegging skal sikres gjennom den overordna planleggingen.	Innspillet er ikke imøtekommet.